Mührü Süleyman Yahudilere Ait Bir Sembol müdür?

Yahudi Geleneği'nde Magen David "Davud Kalkanı" ilâhî kaynaktan beslenen Kral Davud'a ait kalkan, Antik Yahudi sembolleri arasında yoktur.[1] Magen David konusunda ilk araştırma Viyana Yahudi cemaatinden Rabbi Dr. Max Grunwald'ın 1900 yılında başladığı çalışmadır. Bu çalışmada Grunwald, bu diyagrama Yahudilerin "Magen David" ismini verdiklerini, Müslümanların ise aynı diyagramı "Süleyman Mührü" ismi verip kullandıklarını belirtmektedir.[2]

Latince'de "Scutum Davids", İngilizce'de "Shield of David" şeklinde geçen Magen David, Aşkenaz Yahudileri'nin Yidiş dilinde "Mogein Dovid" ya da "Mogen Dovid" olarak telaffuz edilir. Magen David, Ortaçağ Hıristiyan Bizans coğrafyasının VI. Yüzyıla tarihlenen muskalarında Latince "Sigillum Salomonis yani "Mührü Süleyman" olarak adlandırılmıştır.[3]

Rabbi Tulo Nussemblatt, 1938 yılında yayınladığı makalesinde bu diyagramın (Mührü Süleyman) kozmoloji ile ilgili bir sembol olarak Akdeniz havzası kaynaklı olduğunu, Koptlar, Araplar ve Yahudilerce bu coğrafyadan İtalya ve İspanya'ya götürüldüğünü ve Avrupa'da yaygınlaştığını ifade eder.[4]

Kabala konusunda otorite olan Gershom Scholem, Magen David üzerine yaptığı çok sayıdaki çalışmada, diyagramın diğer toplumlardaki varlığını kabul eder ve şahsî kanaatine dayanarak Süleyman Mührü'nün en erken tarihli örneklerinin M.Ö. III. bin yıllara, Bronz Çağına kadar götürür, fakat herhangi bir kaynak gösteremez.[5] Aksine çoğu Yahudi otoritesi Süleyman Mührü'nün Yahudi orijinli olmadığı ve antik dönemleri de dahil olmak üzere Yahudiliğe has bir temsiliyetle kullanılmadığını belirtmiştir.[6]

Hint geleneklerinde farklı şekillerle karşımıza çıkan Süleyman Mührü, Budist öğretisinde açık şekilde kendini göstermez, lakin İslamiyet öncesi Asya Türkleri'nde ve Uzak Doğu geleneklerinde bilindiğine tanık oluruz. Çin, Bizans, Arap, Ermeni ve Süryani kaynakları da Türk boylarının hepsinde tek tanrı inancının bulunduğunu ifade etmektedirler.[7] Çin kaynaklarında Xinjiang, Türk tarihinde de Turfan Vahası'nda Bezeklik olarak geçen bölgede bulunan bir kurganın (yer altı mezar odası) giriş koridoruna ait bir duvar resminde diyagram bulunmaktadır.[8] Göktürk ve Hazar devletlerinin kültür çevrelerindeki bayrak, sancak ve tuğ örneklerini gösteren çizimlerde Süleyman Mührü'ne rastlanılmaktadır.[9]

Türk kaynaklarında, Süleyman Mührü ile alâkalı, yukarıya bakan üçgeninin "Yaradılış"ı, aşağıya bakan diğer üçgeninin ise bu yaradılışın potansiyelden faal alana geçmesini, böylece

---

[1] Gerbern S. Oegema, *The History of The Shield of David: The Birth of a Symbol*, ed. Johann Mairer, Peter Lang GmbH, Frankfurt Main, 1996, p.31.
[2] Oegema, p.23.
[3] Gershom Scholem, "Magen David", *Encyclopaedia Judaica*, I-XXII, ed. Fred Skolnik, Second Ed. Vol. XIII Thomson Gale, USA, 2007, p. 337.
[4] Oegema, p.83.
[5] Oegema, p.28.
[6] O. J. Graham, *The Six-Pointed Star: Its Origin and Usage*, 4th edition, The Free Press 777, Canada 2000, p. 12.
[7] Günay Tümer – Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, 4.b., Ocak Yayınları, Ankara 2002, s. 58.
[8] Turks: *A journey of A Thousand Years, 600-1600*, ed. David J. Roxburgh, First Puplication, Royal Academy of Arts, London 2005, p. 52.
[9] Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, I-IX, C. VI,1.b., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, s. 194.

iki üçgenin birlikteliğiyle tüm varoluşun tevhidine işaret edildiği yönünde açıklama yapılmaktadır.[10]

Mührü Süleyman, bazı hıristiyanlar tarafından "Yaradılış'ın Yıldızı" sembolü olarak kullanılmakta ve "Süleyman Mührü" adıyla Hz. Süleyman'ı (a.s.) Yahudiler gibi peygamber olarak kabul etmedikleri için Kral Süleyman'a atfedilmiştir.[11] Ortaçağ'dan başlayarak hem doğunun Ortodoksları hem de Latin Avrupa'nın Katolikleri en önemli mimari yapılarında, en belirgin bir şekilde ona yer vermişlerdir.

Navarre krallarının hüküm sürdükleri Hıristiyan coğrafyaların X. ve XI. yüzyıllarına rastlayan süreçlerinde genellikle "Süleyman Mührü" adıyla bilinen yıldız, dini mimari ve liturjik objelerin dışında, resmi mühür olarak da kullanmıştır. İspanya, Fransa, Danimarka ve Almanya'da hem Yahudi hem de Hıristiyan noterler tarafından, Süleyman Mührü sıklıkla noterlik evrakında kullanılmış oldukları bilinmektedir.[12]

Bu fonsiyonlarının yanı sıra aynı sembol, Hıristiyan-Batı edebiyatı'nın önemli eserlerinde de adından bahsettirir. Bunu, Honore de Balzac'ın (1799-1850) *Köy Hekimi* romanı ilginç bir şekilde örnekler. Romanın, Napoleon Bonaparte'nin Mısır'a çıkartma yaptığı günleri eski bir askerin ağzından anlatıldığı bölümde özetle; Napoleon'un aslında Mehdi'ye ait olan Süleyman'ın Mührü'nü çalmış olduğuna ve yeniden o mührü asıl sahibine geçmesi için Mısırlılar'ın onlarla (Fransız ordusuyla), savaşmaları gerektiğine, bu savaşta ölmelerini Mehdi'nin önleyebileceğine inandıkları anlatılmaktadır.[13] Yine çağdaş Batı edebiyatının öne çıkan yapıtlarından olan ve bir kısım Kabalist ögenin aşırı fantastik kurgu ile ele alınarak örüldüğü Umberto Eco'nun ünlü romanı *Foucault* Sarkacı'nda da Süleyman Mührü'nü hayli gizem taşıyan bir tasavvur olarak ele alınmıştır.[14]

Bugün, sadece edebiyatçı yönüyle tanıdığımız Goethe'nin, Opus Magnus'u olarak nitelenen ünlü eseri *Faust*, baştan sona üzerine temellendiği Kabalist prensipler ile Hıristiyan kozmolojisi arasındaki etkileşimin örneğini günümüze ulaştıran çok önemli bir örnektir.[15] Her biri bu geleneğin mensubu olan Hıristiyan simyacıların Yahudi Kabalası'nı kendi içlerinde yeniden yorumlamalarıyla, pek çok sembol ile birlikte Süleyman Mührü'de Hıristiyan dünyasının muskalarına varıncaya dek Kozmogoni, Kozmoloji ve Ontoloji alanlarına sirayet etmiştir.[16]

XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise Kabalistik öğretilerle Hermetik doktrinlerin ve uygulamaların iç içe geçişinin diğer bir göstergesi artık, özellikle İngiltere, Hollanda ve Almanya'daki Mason localarıyla belirginleşir. Birbiri içine geçmiş iki eşkenar üçgen, diğer geleneklerde olduğu gibi bu yapı içinde de iki karşıt prensibin birliğine tekabül eder. Biri siyah diğeri beyaz olarak kabul gören bu üçgenler; karanlık-aydınlık, yanlış-hakikat, cehalet-hikmet, kötü-iyi gibi tamamıyla insan algısında karşıt gibi görünen olguların aslından birbirinin içine geçmişliğinin temsili

---

[10] Burhan Oğuz, *Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayaseli Bakış*, 2. b., Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 2.
[11] Hüseyin Akkaya, *The Prophet Solomon in Ottoman Turkish Literature and The Suleymâniyye of Şemseddin Sivâsi: Textual Analysis, Critical Edition and Facsimile [Part 1: Textual Analysis*], ed. Şinasi Tekin-Gönül Alpay Tekin, Sources of Oriental Languages and Literatures 42, Turkish Sources XXXVII, The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University, 1997, s.11, dipnot, 46.
[12] Scholem, p.337.
[13] Honore de Balzac, *Köy Hekimi*, çev. Vahdet Gültekin, Halk El Sanatları ve Neşriyat A.Ş., y.y., t.y., s.176.
[14] Umberto Eco, *Foucault Sarkacı*, çev. Şadan Karadeniz, 15.b., Can Yayınları, İstanbul, 2011, s.250.
[15] Johann Wolfgang von Goethe, *Faust*, çev. Sadi Irmak, 2.b., İstanbul Kitabevi, İstanbul, 1973.
[16] Oegema, p.110.

olarak izah edilir. Masonik görüşe göre Süleyman Mührü, dünyanın en kadim sembollerinden biridir. Bu diyagramın Kral Süleyman tarafından inşa ettirilen Süleyman Mâbedi'nde de var olabileceğini olası gören Masonik Gelenek, çoğu Mason tapınağının iç mekan ve cephe bezeme programında önem verilerek kullanımını sürdürmektedir.

Habeşistan cemaati ile 1874'den sonraki tarihlerde Viyana Özgür Mason cemaatleri Süleyman Mührü'nü kıyafetlerinin üzerinde arma olarak kullanmışlardır.[17] İstanbul'da 1909'da kurulan Türkiye Büyük Maşrıkı'nın amblemi Süleyman Mührü'nün Masonluk'taki kullanımı açısından önemli bir örnek teşkil eder. Amblemin üstünde "Hürriyet, Müsavat, Uhuvvet" ibaresi yer alır. Altındaki büyük bir dairenin, üst yarı yayını Osmanlı Türkçesi ile "Maşrık-ı Azam-ı Osmanî, Dersaadet" alt yarı yayını ise Grand Orient de Turquie, Or. Constantinople" yazsısı çevirir. Dairenin ortasında üstte uçlarına ışınlar çizilmiş yıldız, hemen altında ise ay tasvirleri yer alır. Ay ve yıldızın ortasında bir pergel ve gönye, merkezde ise bir Süleyman Mührü bulunur. Bunların altında ise dıştaki daireyi çevreler biçimde "Union Force Progrés" ve "İttihat Kuvvet Terakki" ibaresi okunur.[18]

Formasonlukta Süleyman Mührü'nü oluşturan üçgenlerden birinin; "Kuvvet, Hikmet, Hasene" ye, diğer üçgen ise "Hilkat, Hayat, Memat" a delalet ettiği belirtilir. Bazı Formasonlar Süleyman Mührü'nü ortasında bir göz ile birlikte tasvir eder ki, bu gözün "Ezeliyet" e ve "Menba'ı serair-i hilkat" a (yaradılış sırlarının kaynağına) delalet ettiği zikredilir.[19]

Orta doğu coğrafyasının İslam öncesi toplumlarında özellikle Araplarda yıldız ve gezegenlerle ilişkili kültlerin mevcut olduğu hatta kimi zaman onların tanrılaştırıldıkları bilinmektedir. Özellikle Ay ve Güneş, Arap toplumlarınca ilahlaştırılmış gök cisimleri arasında önemli bir konuma sahipti.[20] Arap toplumlarından Kinane Kabilesi Ay'a tapınır, Temim Kabilesi de yıldızlara tazimde bulunurdu. Kays Kabilesi Şi'ra yıldızına, Esed Kabilesi Utarid olarak adlandırılan Merkür'e, Lahm ile Cüzam kabileleri ise Jupiter'e ibadet ederlerdi.[21] Bilhassa Cahiliye dönemi Arap toplumlarına ait muskalarda Süleyman Mührü'nün tasvir edilmesinden[22] yola çıkıldığında kimi gök cisminin Araplar tarafından birer diyagram halinde görselleştirildiği olası gözükmektedir.

Yahudi ve Hıristiyan toplumlarında Süleyman Mührü dönem dönem hem "Davud Kalkanı" hem de "Mühr-i Süleyman" adlarıyla adlandırmış olsalar da, İslam Geleneği'nde görüldükleri hemen her yerde Hz. Süleyman'ın (a.s.) mührü ile bağdaştırılarak, "Süleyman Mührü" anlamında Arapça tabirle "Hâtemü Süleymân" ya da Farsça karşılığı olan "Mühr-i Süleymân" olarak adlandırılmıştır. Davud Kalkanı tabiri nadir olarak kullanılmış, bu diyagramlar ise malum mühür ile özdeşleştirmişlerdir.[23]

Kâmus-ı Türkî'nin, "Mühr-i Süleymân" ibaresi için verdiği bilgi;

---

[17] Graham, p. 14
[18] Oğuz, s. 663.
[19] Ebu Hafs Haddâdi (Çilingir Baba)- Hüseyin Sıtkı Köker, "Tefsirî Mevlanâ Mustafa ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, S.III, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956, s.234.
[20] Şinasi Gündüz, "İslam Öncesi Arap Dini", *Yaşayan Dünya Dinleri,* 1.b., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 544.
[21] Gündüz, s. 544.
[22] Akkaya, s.76.
[23] İskender Pala, "Mühr-i Süleyman", *TDV İslâm Ansiklopedisi***,** I-XLIV, C.XXXI, İstanbul, 2006, s. 526.

“Hazret-i Süleyman’ın mühründe mahkuk bulunmuş (kazınmış) olduğu mürevvi olan griftli iki müselles (üçgen) şekil”[24]

Yine bir başka Türkçe sözlükte de Mühr-i Süleymân için;

“Hz. Süleymân’ın mühründe bulunduğu söylenilen birbirine girmiş iki müselles (üçgen) şekli.”[25] ifâdeleri yer almaktadır.

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“*Yerden bir Dâbbe çıkacak. Elinde Dâvud oğlu Süleyman’ın Mührü ve İmran oğlu Musa’nın asâsı olacak. Asâ ile mü’minin yüzünü aydınlatacak, mühür ile kâfirlerin burnunu damgalayacak (mühürleyecek). Hatta, ehl-i hiva toplanacak, şuna ey mü’min, şuna da ey kâfir diyecek*.”[26]

Diğer bir hadîs-i şerifte ise şöyle buyurulmaktadır:

“*Dabbe çıkacak, yanında Musa’nın asâsı, Süleyman’ın da mührü olacak. Ve o mühürle kâfiri damgalayacak (mühürleyecek). Osman b. Affan demiştir ki; Dabbe mühür ile kâfirin burnunu damgalayacak, asâ ile de mü’minin yüzünü parlatacak. Ehl-i Hivan toplanacak, mü’mine ey mü’min, kâfire ey kâfir denecek*.”[27]

Bu kaynakların zikrettiği rivayetler, pek çok geleneğe sirayet ettiği gibi, İslam toplumlarının edebi eserlere hatta menkıbelere kadar nüfus ettiği tereddütsüz söylenebilir. Zira, söz konusu kaynaklarda zikredilen bir kıssaya göre; ateşe, suya, rüzgara, hayvanlara kuşlara, cinlere ve şeytanlara hükmetme gücüne sahip ve üzerinde altıgen motifte İsm-i Âzam’ın mühür şeklinde yazıldığı yüzüğün Cennet’te olduğu zaman Hz. Adem’e (a.s.) ait olduğu ve Hz. Süleyman (a.s.) zamanında kendisine Cebrail (a.s.) tarafından getirildiği rivayet edilir.[28]

Bu yüzüğü sürekli taşıyan Hz. Süleyman (a.s.), mühürdeki İsm-i Azam’a hürmeten sadece abdesthaneye giderken çıkarttığı yüzüğü veziri Âsaf b. Beriyâ’ya (Âsaf ben Barakhya) ya da eşi Âmine’ye teslim ederdi. Yüzük parmağında olmadığı zaman Hz. Süleyman’ın (a.s.) ateşe, suya, rüzgâra, hayvanlara kuşlara, cinlere ve şeytanlara hükmedemediği söylenir. Bir gün yine abdesthaneye gittiğinde Sahr adlı bir şeytan Hz. Süleyman (a.s.) şeklinde görünüp Âmine’den bu yüzüğü aldığı, Hz. Süleyman (a..s) geri istediğinde ise sahtekarlıkla suçlanarak şeytanın emriyle saraydan çıkarıldığı, Hz. Süleyman’ın (a.s.) yerine ise şeytanın hükmetmeye başladığı rivayet edilir. Rivayetin devamında; saraydan zorla çıkartılan Hz. Süleyman (a.s.), bir sahil kasabasında balıkçıların yüklerini taşıyarak geçimini sağlamaya başladığı, öte yandan kırk gün boyunca hükümleri ve halleri hiç de Hz. Süleyman’a (a.s.) benzemeyen Sahr’ın sahtekarlığı anlaşıldığında başka birinin eline geçmesin diye mührü parmağından çıkarıp denize attığı söylenir. Aynı rivayet devamında, yüzüksüz olarak hüküm süremeyen ve dolayısıyla hayvanları ve cinleri kontol altında tutamayan Sahr'ın, kendisine karşı ayaklanan tebası tarafından paralanarak öldürüldüğü zikredilir. Aynı günlerde yanında çalıştığı balıkçının, Hz. Süleyman’a (a.s.) hizmeti karşılığında para yerine verdiği balığı temizlemek için karnını yaran Hz.

[24] Şemseddin Sâmi, “Mühr, Mühr-i Süleymân”, *Kâmus-ı Türkî*, 1.b., Alfa Basım Yayın, İstanbul, 1998, s. 1437.
[25] Ferit Develioğlu, “Mühr-i Süleymân”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat***,** 8.b., Aydın Kitabevi, Ankara, 1988, s. 854.
[26] İbn-i Mâce Fiten, 31, İbn-i Mâce Ebû Abdullah Muhammed bin Yezid bin Kazvinî, *Sünen-i ibn-ü Mâce*, I-II, C.I, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
[27] Tirmizi, Tefsir-i Sure 27, İbn-i Mâce, Fiten 31, Ahmet b. Hanbel, 2/295, 491.
[28] İskender Pal s. 525.

Süleyman'ın (a.s.) mühür yüzüğünün balığın karnında olduğunu görmesinin anlatımıyla devam eden rivayet, yüzüğünü tekrar parmağına takan Hz. Süleyman'ın (a.s.), sarayına dönerek hükümranlığına yeniden kavuşması ile sonlanır.[29]

Süleyman Mührü'nden bahseden önemli bir kaynak olan İsmail Hakkı Bursavî'nin eseri *Şerhu'l-Muhammediyyeti'l-Mevsûm bi-Ferahi'r-Rûh*'da, Cennet'te Âdem'e verilen mührün, Hz. Âdem'in (a.s.) cennetten çıkarılmasından sonra Arş'da saklanmış olduğundan ve Hz. Süleyman'ın (a.s.) peygamberlik ve hükümdarlık ile şereflendirilmesiyle Cebrail (a.s.) tarafından kendisine getirildiğinden ve onun da bu yüzüğü sağ parmağına taktığından bahsedilerek, mührün üzerinde üç satır yazı olduğuna rivayet edilir. Bu esere göre; mührün üzerindeki birinci satırda "*Bismillâhirrahmânirrahîm*", ikinci satırda "*Lâ ilâhe illâlllah*", ve üçüncü satırda ise "*Muhammedün Rasûlullah*" yazılıydı.[30]

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Mehmed Reşad Bölümü'nde 358 envanter no ile kayıtlı *Menâkıb-ı Süleyman bin Dâvud* adlı bir yazmaya göre; Hz. Süleyman (a.s.) bir "Sâhib-Kırân" dır. Kırân, iki yıldızın aynı burçta birleşmesi anlamına gelir ki, "Sâhib-Kırân" tabiri de, iki uğurlu yıldız anlamına gelen Sadey'n yani Zühre ve Müşteri'nin aynı burçta birleştiği sırada dünyaya gelen ve yaşamlarında talihli olacaklarına inanılan kişilerin yanı sıra, bu esnada doğmuş muzaffer hükümdarlar için de kullanılır. Tarihte mü'min hükümdarlardan Hz. Süleyman (a.s.) ve Zülkarneyn, kâfir hükümdârlardan ise Nemrut ve Buhtunnasr aynı adla adlandırılmıştır.[31]

Süleyman Mührü Dîvan Edebiyatı'nın da vazgeçilmez konularındandır. Şeyhî, Hayâlî, Vehbî, Bâkî gibi şâirler beyitlerine Süleyman Mührü'nü konu etmişleridir: Bâkî;

Mest olup uyurken öpmüş la'l-i cânânı rakîb
Ehremenler hâtemi almış Süleyman bî-haber

dizelerini kaleme alırken, halk şâiri Ruhsatî şöyle der:

Lebinden nûş ettim beni söyledir
Ne çâre sevdiğim kader böyledir
Ak göğsün üzeri uzun yayladır
Mühr-i Süleymân'a dahi yol vermez[32]

Hangi ad ile kulanılmış ya da hangi yönden gelmiş olursa olsun, söz konusu Süleyman Mührü; İslam coğrafyasında süreç içerisinde kendisine yüklenen farklı fonksiyonlarla yaygınlık kazanmıştır. Öyle ki, bulunduğu yere şeytan giremediği ve şeytanı uzaklaştırmak inanışına binaen İslam toplumlarının taş işçiliğinden seramiğe farklı teknikteki bezeme ve el sanatlarında kendisine sıkça yer edinmiştir.[33] Yaklaşık 1580 yılında İznik Çini Atölyeleri'nde imal edilmiş bir cami kandilinin, sır altı tekniği ile bezenmiş madalyonlar halinde çepeçevre dolaşan Süleyman Mühürlerindeki özenli işçilik dikkat çekicidir.[34] XV. yüzyıl'da Suriye atölyelerinde, altıgen kesimli sır altı mavi-beyaz tekniği ile imal edilmiş mimari kaplama malzemesi çiniler olan kâşilerin bezemelerinde de Süleyman Mührü bulunur.[35] Müslüman evlerinde de, nazarlık

[29] Pala, s. 526.
[30] Akkaya, s.78.
[31] Akkaya, s. 51.
[32] Pala, s. 526.
[33] Pala, s. 526.
[34] *Turks: A Journey of A Thousand Years, 600-1600*, p. 353.
[35] *Tareq Rajab Museum***,** yaz.y., Published by Tareq Rajab Museum, Kuwait, Reprinted 1997, p.54.

olarak veya haneye saadet getirmesi ya da ev halkını kötü ruhlardan korumak inancıyla bulundurulmuştur. Zehirlenmelere karşı bir muska olarak tas, tepsi ve tabaklar gibi mutfak eşyalarında, çeşme ve sebillerde kullanılmıştır. XI. ve XIII. yüzyılları arasına tarihlenen Bitlis Ahlat'taki Selçuklu ve Anadolu Selçuklu mezar taşlarında, Tokat Niksar Danişmendli mezar taşları[36] örneğinde olduğu gibi cesetlerin çürümemesi ve onları toprak altındaki hayvan ve böceklerden korumak inancıyla mezar taşlarında sıkça yer almıştır. Orhangazi-Yalova arasında yer alan Güney köyü ya da Bursa Harmancık mezarlıklarında bulunan bir kısım örnekte olduğu gibi, Süleyman Mührü'nün Müslüman mezar taşlarında kullanımı yakın yüzyıllara kadar devam etmiştir. Bunların yanı sıra koruyucu muska, hırz ve vefk olarak iç ve dış kıyafetlerde bir güç simgesi olarak tolga ve serpuşlarda, savaş zamanında düşmandan korunmak için kullanılmıştır. Muhtemelen bu nedenle teber, balta, kolçaklar ve çakmaklı tüfeklerin çakmak demirlerine de Süleyman Mührü işlenmiştir.[37] Cem Sultan'ın h.885/m.1480 yılına ait gömleğinin sol göğüs üstünde bulunan Süleyman Mührü'nün koruyucu bir işleve sahip olduğu inancının varlığına işaret edilmektedir (TSM. env. nu. 13/1404), (Ek.10, s.336).[38] Şehzade Selim'in, XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait muskalı gömleğinin her iki göğsüne birer Süleyman Mührü'nün işlenmesi de aynı fonksiyona yöneliktir (TSM. env. nu. 13 / 1133).[39]

Süleyman Mührü, İslam toplumlarının günlük yaşamlarında o denli yaygınlık kazanmış olduğu görülmektedir ki, h.617/m.1220-1221 tarihli, Nasirü'd-din Mahmud'a ait Diyarbakır'da basılan sikkenin bir yüzünde de Heksagram diyagramına yer verilmiştir (The British Museum, London, 1865-8-5-116).[40] Osmanlı sultanlarından I. Mehmed (yön. 1413-1421), II. Mehmed (yön. 1451-1481) ve oğlu II. Bayezid (yön. 1481-1512), Kanuni Sultan Süleyman (yön. 1520-1566), Sultan III.Murad (yön. 1574-1595) ve Sultan II. Mahmud'un (yön. 1808-1839) bastırdığı paralar ile Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde muhtelif tarihlerde basılan Osmanlı mangırları üzerinde de yine Süleyman Mührü diyagramı kullanılmıştır.[41] Sikkelerin yanı sıra, tıpkı dönemin Yahudi cemaatlerine ait bireylerin mühürlerinde görüldüğü gibi kimi Müslümana ait mühürde de yine Süleyman Mührü'ne yer verilmiştir. Üzerine "Es-seyyid Süleyman Vehbi Tevekkel Allah" kazınmış h. 1213 /m. 1798-1799 tarihli bir mühür, söz konusu Süleyman Mührü'nün dönem itibariyle yaklaşık yüz yıldan fazladır kendilerine mal etmiş olan dönemin Yahudileri'ne aldırış etmeksizin Müslümanlarca hala kullanımının sürdürüldüğüne dair önemli bir örnektir.[42] Ajur tekniği ile bezenmiş bir rahle (Edirne Müzesi, env. nu. 1318) üzerindeki Süleyman Mührü motifinin,[43] yanı sıra yine XVIII. yüzyıla ait bir çeyiz sandığının üzerine işlenmiş Süleyman Mührü[44] İslam coğrafyasında karşılaşılan zengin kullanımını örneklemektedir.

Söz konusu Süleyman Mührü'nün en ilgi çekici örneklerinden biri ise Kur'ân- Kerîm tezhipleri arasındaki tasarımıdır. Nitekim, Meraga Kadısı Abdullah b. Ahmed b. Fazlullah b. Abdülhamid el-Kazvini tarafından h. 788/ m. 1368-1369 tarihinde tezhiplenen ve günümüzde Ankara Etnografya Müzesi'nde muhafaza edilen Kur'an-ı Kerîm'in tezhipleri arasında bulunan

[36] Pala, s. 525.
[37] Bayram, s. 65.
[38] *Turks: A Journey of A Thousand Years, 600-1600*, p. 300
[39] Pala, s. 526.
[40] *Turks: A Journey of A Thousand Years, 600-1600*, p. 128-129.
[41] Bayram, s. 65.
[42] Pala, s. 526.
[43] Pala, s. 526.
[44] Mehtap Cömert Keskin**,** *Edirnekari*, Trakya Üniversitesi Yayını, Edirne, t.y., s.37.

Süleyman Mührü motifleri ustaca çalışılmış tasarımlar olarak karşımıza çıkar.[45] 1323/1905 yılında II. Abdülhamid Han'ın emriyle Matbaa-i Bahriyye'de basılan Türkçe mealli Kur'ân-ı Kerim'in sayfa kenarları süslemelerinde de yoğun bir şekilde Mührü Süleyman kullanılmıştır.

İslam toplumlarına ait Süleyman Mührü örneklerinin en göz çarpıcı olanları hiç şüphesiz mimari yapılar ve mimari elemanlar üzerine farklı malzeme ve tekniklerle yapılmış olanlarıdır. Genellikle cami ya da türbe gibi dini yapı cephelerinde ve tavan bezemeleri arasında bulunan Süleyman Mührü, kubbe ve kemerleri çökmekten koruyacağı inancıyla, kemer yüzeyleriyle kubbe içlerine tezyin edilmiştir. İslam coğrafyasının hemen dört bir yanında bu yönde sayısı belirsiz örnek bulunmaktadır ki, bunların sadece adlarını alt alta sıralamak bile başlıbaşına ayrı bir çalışmayı gerekirir. Bu mimari yapılar arasında belli başlıları arasında; Hebron'da Memluklular tarafından inşa edilen "Harem el-Halil Camii" ile Kudüs'ün Osmanlılar Dönemi'nden kalan şehir duvarlarındaki Süleyman Mührü örnekleri verilebilir. Konya Sırçalı Medrese Cümle Kapısı, Sivas Divriği Ulucami hünkâr mahfili korkulukları, Mengücekli Ahmet Şah'ın eşi Melike Turan tarafından aynı yapıya bitişik inşa ettirilen Şifahane, Karatay Medresesi duvar çinileri, Bursa Ulucami cephesi, Edirne II. Bayezit Külliyesi Şifahanesi, Bursa Muradiye Külliyesi'nde II. Bayezıt'ın oğlu Şehzade Ahmet'in Türbesi, İstanbul Süleymaniye Camii revakları Süleyman Mührü'nün tezyin edildiği mimari yapılar arasında adları öne çıkan belli başlı örneklerdir.

Bunların ötesinde, Süleyman Mührü'nün özellikle Türk-İslam Geleneği'ndeki en dikkat çekici örneklerine kimi Türk beyliğini temsil eden bayrak ve flamalarda karşılaşılır. Beylikler Dönemi'nde Konya, Karaman ve çevresinde hüküm süren Karamanoğulları (1256-1438), Kastamonu civarında hüküm süren Candaroğulları'nın (1292-1461) ve Antalya'da Teke Beyliği'nin bayrakları, Avrupa'daki bir kısım Yahudi cemaatinin kendilerini temsil ettikleri Süleyman Mührü tasvirli flamalarından daha erken tarihli örneklerdir. Viyana Şehir Müzesi'nde muhafaza edilen bir Türk sancağında da Süleyman Mührü'nün bulunduğu belirtilir.[46] Yine Süleyman Mührü, XVI. yüzyıl Cezayir'inde, Kaptan Paşa Sarayı'nın Amirallik Binası'nda bulunan Barboros Hayreddin Paşa'ya ait armalarda da yer alır. Barbaros Hayrettin Paşa'nın Kaptan-ı Derya'lığı dönemine (1534-1546) atfedilen ve günümüzde Beşiktaş Deniz Müzesi (Env. Nu. 2964) envanterine kayıtlı 287 X 200 cm. ebadındaki yeşil sancak üzerinde de Süleyman Mührü bulunur. Sancağın üst tarafındaki zarif bir kartuş içinde es-Saff Sûresi 13. âyetinden alınan "*Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Mü'minleri (bunlarla) müjdele*" mealinde bir bölüm Arapça yazılıdır. Bu kartuşun altına ve sancağın tam ortasına gelecek şekilde, iki ucunun ortasında Süleyman Mührü işlenmiş bir Zülfikar tasviri bulunur. Zülfikar tasvirinin dört yanında ise her biri birer hilal biçiminde kompoze edilmiş Hulefâ-i Râşidîn'in isimleri bulunur. Osmanlı donanmasının en kudretli dönemlerinde gemilere çekilen sancaklardan bugüne ulaşan ünik örnek olan Barbaros'un sancağına Süleyman Mührü nakşettirme sebebi, Hz. Süleyman'ın (a.s.) mühründe bulunduğuna inanılan bu diyagram ve İsm-i Azâm ile birlikte rüzgârlara hükmettiği inancına dayandırılır.[47]

Süleyman Mührü'nün İslam Geleneği'nde, Metafizik alandaki tekabüliyetine Tasavvuf ile kavuştuğu söylenebilir. Nitekim söz konusu diyagram, Tasavvuf terminolojisinde saf vahdete ve hayata karşılık gelen "Lâhut" aleminin, hayatın maddesi olan eşyaya yani "Nâsût" alemine

[45] Sabiha Aker, "Ankara Etnografya Müzesi'nde Bulunan XIV. Yüzyıl'da Meraga'da Yapılmış Vakıf Kur'an Cüzleri", *Vakıflar Dergisi*, C. XII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1978, s. 295.
[46] Bayram, s. 65.
[47] Pala. s. 526.

sirayet ve tecelli etmesinin temsiliyeti olarak ele alınır.[48] Süleyman Mührü'nün bu temsiliyeti, Asli Gelenek'ten sirayet eden diğer sahih geleneklerde tekabül ettiği ilkeler ile örtüşür niteliktedir. Bunun yanı sıra Rufâi, Mevlevi ve Bektaşi tarikat flamalarında da yer alan Süleyman Mührü,[49] farklı uç sayılarına sahip diğer yıldız diyagramlarıyla beraber, Kâdiriyye Tarikatı'nın İsmailiyye ve Eşrefiyye kollarına mensup derviş ve meşayihin giydiği taçlar üzerine gül adıyla işlenmiştir.[50] Taç ve arakiyelerin tarikatın usul ve erkânıyla sabit bir disiplin ve âdabıyla belirlenen terklerin sayısı gibi, beş uçlu yıldızdan on dokuz uçlu yıldıza kadar çeşitlilik gösteren güllerin kullanımı da tarikatın aynı usul ve erkanıyla disipline edilmişlerdir. Kâdiriyye Tarikatı'nın kollarına göre dört, yedi, sekiz, onbir ve oniki terkli taçların varlığı bilinse de, ayırt edilmeksizin tüm tarikat mensuplarınca kabul gören ve şeyhe ait olana ince yeşil bir destar sarılan "Tâc-ı Bağdadi" ya da "Tâc-ı Müjgân" adıyla meşhur dilimsiz taçtır.[51] Bu taçın her iki yanındaki ağaç tasvirlerinin "Tûba" yı, bunun etrafına serpilmiş üçgenlerin "Ekânim-i Selase" yi yani "Darb-ı Esmâ" yı temsil ettikleri, ağaçların alt kesimlerinde ve yine tüm zeminde serpilmiş vaziyette bulunan eşit kollu haçların ise, Şeriat, Tarikat, Hakikat ve Marifet kavramlarına karşılık gelecek şekilde "Dört Kapı" ya delalet ettikleri ileri sürülmektedir.

Süleyman Mührü ayrıca altı ucuyla "Tabakat-ı Semaviyye" ye, bunun yanı sıra uçların her birinin Allah'ın "Hayy, Kayyum, Ferd, Vâhid, Ehad ve Kuddüs" isimlerini işaret edecek şekilde "Esma-i Sıfatıyye" nin temsili olduğu da ilave edilmiştir. Hatta bu kadarla kalınmamış, yedi ve sekiz uçlu yıldızlar için de aynı şeklide "Mühr-i Süleyman" adı kullanılmış ve yedi uçlu yıldızın "Etvâr-ı Seba" ya, sekiz uçlu yıldızın ise "yedi kat semâ ile Arş ve Kürsü' ye işaret ettikleri belirtilmiştir.[52]

[48] Réne Guenon, *Yatay ve Dikey Boyutların Sembolizmi*, s.154, dipnot 4.
[49] Bayram, s. 65.
[50] Ebu Hafs Haddâdi (Çilingir Baba)- Köker, s. 234, resim. 9.
[51] Ebu Hafs Haddâdi (Çilingir Baba)- Köker, s. 234, dipnot 28.
[52] Ebu Hafs Haddâdi (Çilingir Baba)- Köker, s. 234.